

Biały Dunajec dla Niepodległej

**Udział mieszkańców Gminy Biały Dunajec
w walkach na frontach I wojny światowej**

**Biały Dunajec
dla Niepodległej**

Biały Dunajec dla Niepodległej

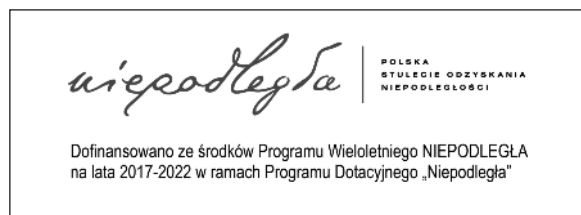
**Udział mieszkańców Gminy Biały Dunajec
w walkach na frontach I wojny światowej**

**Katalog wystawy przygotowanej w ramach cyklu wydarzeń
„Na samym przedzie Galica jedzie...
Białodunajczanie w walce o Niepodległą”**

**Gminny Ośrodek Kultury im. gen. bryg. A. Galicy
Biały Dunajec, wrzesień-listopad 2019 r.**

Spis treści

Wstęp: „Na samym przedzie Galica jedzie”... ..	str. 5
Białodunajczanie w walce o Niepodległą	
Dr Przemysław Stanko: Udział mieszkańców Gminy Biały Dunajec	str. 13
w walkach na frontach I wojny światowej	
Aneks	str. 26
Fotografie	str. 40

redakcja:

Bartłomiej Kudasik, Andrzej Jacek Nowak, Mateusz Cudzych, Krzysztof Jarosz

wydawca:

Gminny Ośrodek Kultury im. gen. bryg. A. Galicy w Białym Dunajcu
ul. Jana Pawła II 363, 34-425 Biały Dunajec
www.gokbialydunajec.pl

copyright

Gminny Ośrodek Kultury im. gen. bryg. A. Galicy w Białym Dunajcu

copyright

Przemysław Stanko

Realizacja:

Media Kolorowe
wydawnictwo@kolorowe.com.pl

Projekt okładki i skład:

Ryszard Wachel

WSTĘP

„Na samym przedzie Galica jedzie”... Białodunajczanie w walce o Niepodległą

*Na samym przedzie Galica jedzie,
śtyry tysiące chłopców wiedzie,
śtyry tysiące chłopców góroli,
ej, z ciupagami na Moskoli!*

Na samym przedzie Galica...

Generał brygady Andrzej Galica jest niewątpliwie najbardziej znanym białodunajczaninem. Tak jego postać przypominał w monografii „Od Generała Galicy do Trebuniów Tutków”. Biały Dunajec – historia najnowsza” Paweł Chojnacki:

„Urodził się tutaj 27 listopada 1873 roku, jako syn Macieja i Marii ze Skupniów. W 1897 roku kończy gimnazjum im. Nowodworskiego w Krakowie, odbywa służbę wojskową i rozpoczyna studia na Politechnice Lwowskiej, które kontynuuje w Wiedniu. W 1903 roku otrzymuje dyplom inżyniera i rozpoczyna pracę w Dyrekcji Dróg Wodnych w Krakowie. Wstępuje do Polskiej Partii Socjalistycznej, organizuje życie kulturalne wśród robotników dzielnicy Dąbie, ale od 1911 roku jest także współzałożycielem, a następnie bardzo aktywnym działaczem ruchu regionalnego na Podhalu. W 1913 roku zostaje przeniesiony do Skawiny, gdzie przystępuje do Związku Strzeleckiego. Po roku walk awansowany do stopnia majora, następnie podpułkownika. (...) Po rozwiązaniu Legionów Galica zostaje internowany. Po powrocie z obozu – już jako pułkownik – tworzy brygadę podhalańską, otrzymuje nominację na generała brygady i prowadzi swoje oddziały do boju z bolszewikami. Nie tylko z przewag wojennych jest znany. Jeszcze jako student pisze tragedię pt. *Przysięga*. W czasie wojny powstaje dramat *Janosik*, wystawiony w 1923 r. w Teatrze im. Juliusza Słowackiego w Krakowie. Na amatorskich scenach robotniczych ukazuje się inny jego dramat – *Robert Szporn*. Włodzimierz Wnuk pisał wstrzemięźliwie: [w górskim krajobrazie literatury podhalańskiej Galica jakiś tam swój chodniczek wyrąbał].

W pracy *Młodopolskie Tatry literackie* Jana Majdy czytamy: „W kontekście różnorodnej roli regionu tatrzańskiego w procesie odzyskiwania niepodległości dwa zwłaszcza fakty urastają do rangi niezwykle symbolu. Pierwszy: w listopadzie 1916 roku do Warszawy wkroczył pułk pod dowództwem Andrzeja Galicy. **Tak więc odrodzeni tatrzańscy rycerze przynieśli do stolicy zapowiedź niepodległości.**”

W latach 1926 – 1930 roku Galica był dowódcą Okręgu Korpusu nr X w Przemyślu, w 1931 przeszedł w stan spoczynku. Otworzył w Warszawie biuro miernicze, prowadził też gospodarstwo rolne w Majdanie koło Piotrkowa, gdzie zamieszkał. Z ramienia był posłem na Sejm RP (1928–1935) i senatorem RP (1935–1939). W czasie okupacji przebywał najczęściej w Warszawie, tam też zastało go Powstanie Warszawskie. 1 września 1944 r. został wraz z bliskimi ujęty przez Niemców i przewieziony do Pruszkowa, a następnie jako za stary na roboty w Niemczech, zwolniony. Zmarł 6 czerwca 1945 r. w Majdanie.

W 1973 roku, staraniem rodziny, Związku Podhalan i weteranów piechoty górskiej, szczątki generała Galicy zostały ekshumowane z cmentarza w Bęczkowicach i pochowane we wspólnej mogile legionistów na cmentarzu parafialnym w Zakopanem.

Generał brygady Andrzej Galica był odznaczony: Krzyżem Virtuti Militari V klasy, Orderem Polonia Restituta, trzykrotnie Krzyżem Walecznych, Krzyżem Niepodległości oraz Legią Honorową¹.

Śtyry tysiące chłopców wiedzie

Po II Zjeździe Związku Podhalan (1912) Feliks Gwiżdż przystąpił do organizowania Drużyn Podhalańskich, formacji nieuzbrojonych co prawda, ale będących „pogotowiem zbrojnym Podhala”. W 1913 było już około 1000 członków tej organizacji; stan liczebny drużyny w Białym Dunajcu wynosił 4 maja 65 osób. Większość z nich wstąpiła później do Legionów Polskich. Dzięki ustaleniom Lesława Dalla oraz Mateusza Cudzicha mamy nieco informacji o kilku z nich:

Franciszek Skupień – legionista, chorąży c.k. armii i kapitan WP. Urodzony 6 kwietnia 1895 r. w Białym Dunajcu jako syn Józefa i Marii Cudzich. Był uczniem i absolwentem c.k. Gimnazjum V w Krakowie. W latach 1912-1914 działał w Drużynie Strzeleckiej w Nowym Targu. Od sierpnia 1914 r. w oddziałach strzeleckich Józefa Piłsudskiego i Legionach Polskich. Ciężko ranny w bitwie pod Konarami w maju 1915 r. Po wyleczeniu wcielony do 20. (galicyjskiego) pułku piechoty armii austro-węgierskiej. We wrześniu 1917 r. awansował na chorążego i został odesłany do rezerwy. Rozpoczął studia na Akademii Rolniczej w Dublanach. Działał w Polskiej Organizacji Wojskowej. Od 1 listopada 1918 r. wziął udział w obronie Lwowa przed Ukraińcami. Przyjęty do Wojska Polskiego i w styczniu 1919 r. awansowany na podporucznika. W maju 1919 r. skierowany do Brygady Podhalańskiej w Nowym Targu. Od lipca tegoż roku służył w batalionie wartowniczym nr 4 w Nowym Sączu. W listopadzie 1919 r. awansował na porucznika. W 1920 r. odkomenderowany do batalionu wartowniczego w Sanoku, a następnie w Dukli. Po zakończeniu wojny przeciwko bolszewickiej Rosji, ukończył studia rolnicze, ale pozostał w czynnej służbie wojskowej. W 1922 r. pełnił służbę w 2. pułku strzelców podhalańskich w Sa-

¹ Szerzej o gen. Galicy m. in. w: A. A. Kozłowska, Góral generałem. Andrzej Galica. Biografia żołnierza, polityka i literata, Łódź 2013

noku. Następnie od 1923 r. w 43. pułku piechoty (Dubno). W sierpniu 1924 r. awansował na kapitana i został odkomenderowany do sztabu 13. dywizji piechoty (Równe). Od kwietnia 1928 r. przedstawiciel Ministerstwa Spraw Wojskowych przy Okręgowym Urzędzie Ziemskim w Łucku. Od lutego 1929 r. do września 1931 r. przedstawiciel Oddziału II. Ministerstwa Spraw Wojskowych na Wołyń. Następnie przeszedł w stan spoczynku. Zamieszkał wraz z rodziną jako osadnik wojskowy w Poniatówce (gmina Kupiec, powiat Dubno, województwo wołyńskie). Pracował jako dyrektor Towarzystwa Organizacji i Kółek Rolniczych w Łucku. Przed wybuchem II wojny światowej zmobilizowany, został jako oficer wywiadu kierownikiem kontroli poczty w Równem. Po zajęciu we wrześniu 1939 r. wschodnich terenów Rzeczypospolitej przez Armię Czerwoną, ewakuował się na Węgry. Przedostał się do Budapesztu, gdzie pełnił służbę w Poselstwie RP. Od grudnia 1939 r. został kierownikiem placówki w Koszycach z zadaniem utrzymania kontaktu na kraj. W lipcu 1940 r. otrzymał rozkaz ewakuacji do armii polskiej na Bliskim Wschodzie. Przez Jugosławię i Grecję dotarł we wrześniu 1940 r. na Cypr. W maju 1941 r. przedostał się do Palestyny, a miesiąc później znalazł się w Ośrodku Zapasowym Polskich Sił Zbrojnych w Sidi Bishr w Egipcie. W styczniu 1942 r. przeniesiony w stan nieczynny. Wówczas wstąpił do służby w armii brytyjskiej. W kwietniu 1945 r. urlopowany, a w lutym 1948 r. zdemobilizowany. Pozostał na emigracji. Mieszkał w Londynie. Zmarł 14 grudnia 1963 r. w Penley i pochowany został na cmentarzu w Wrexham.

Był odznaczony m.in. Krzyżem Niepodległości, Krzyżem Walecznych (trzykrotnie), Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918-1921, Medalem Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości i Krzyżem Obrony Lwowa. Był żonaty z Marią Kosacz (1905-1982), która – po wkroczeniu 17 września 1939 r. Armii Czerwonej do Polski – została usunięta wraz z dziećmi z majątku i ukrywała się do czerwca 1941 r. we Lwowie, a następnie przedostała się na Podhale. Mieli dwóch synów: Mieczysława (1922-1995), urzędnika i działacza społecznego w Białym Dunajcu oraz Andrzeja (1936-1989), aktora i reżysera, współzałożyciela „Teatru 38” w Krakowie, później grającego również w teatrach w Nowej Hucie, Wrocławiu, Płocku i Koszalinie.²

² Wiktor Krzysztof Cygan, *Oficerowie Legionów Polskich 1914-1917. Słownik biograficzny. Tom IV. P-S*, Warszawa 2006, s. 360

Józef Szaflarski (1893 – po 1939)

Urodził się 22 lutego 1893 r., syn nauczyciela Józefa Szaflarskiego i Ludwiny Ustupskiej; rodzinny dom w Białym Dunajcu miał ówczesny numer 66. Studiował medycynę, w Legionach Polskich służył jako chorąży sanitarny. Po kryzysie przysięgowym przeszedł do Polskiego Korpusu Posiłkowego. Był oficerem aż do likwidacji korpusu w lutym 1918 r. Następnie internowany przez Austriaków na Węgrzech.

Od 1918 r. w Wojsku Polskim. Zweryfikowany jako kapitan sanitarno-administracyjny 1 czerwca 1919, był komendantem kadry zapasowej 2 batalionu sanitarnego (1923, 1925) oraz komendantem batalionu (1928). W 1932 r. jako oficer administracyjno-kancelaryjny służył w Powiatowej Komendzie Uzupelnień w Ciechanowie. Wiosną 1939 r. był kierownikiem referatu mundurowego w szefostwie intendenty Kierownictwa Marynarki Wojennej. Dalsze losy są nieznane.

Był odznaczony Krzyżem Niepodległości i Srebrnym Krzyżem Zasługi.³

Józef Franos

Urodził się 19 listopada 1895 roku w Białym Dunajcu, nr domu 441, w góralskiej rodzinie. Rodzice Jan (zm. w 1912 r.) i Wiktoria z d. Sieczka (zm. w 1927 r.) prowadzili własne gospodarstwo rolne. Miał trzynastoletnie rodzeństwo. Według tradycji rodzinnej Franosowie wywodzili się z Węgrów (nazwisko wymawiano z węgierska Franosz, tak też jest dzisiaj zapisywane).

Po wybuchu I wojny światowej wstąpił we wrześniu 1914 r. do Legionów Polskich. Przydzielony został do 12 kompanii 3 pułku piechoty. Walczył w kampanii karpackiej, bukowińskiej i besarabskiej. Ranny 13 VI 1915 r. pod Bojarem (Rokitna) leczył się w Czerniowcach. Po wyzdrowieniu przydzielony do I baterii haubic 1 pułku artylerii, walczył w kampanii wołyńskiej, następnie otrzymał przydział do oddziału uzupełniającego 1 pułku artylerii. Podczas przejścia II Brygady przez linię frontu pod Rarańczą 16 II 1918 r. dostał się do niewoli austriackiej i był internowany w obozie jeńców Talaborfalva (dziś Terebla na Ukrainie). Służył w stopniu kaprała.

Zmarł w kwietniu 1921.⁴

³ L. Zembrzusi: *Złota Księga Korpusu Sanitarnego Polskiego 1797-1918* (Warszawa 1927); *Lista starszeństwa oficerów Legionów Polskich* (Warszawa 1917); *Rocznik oficerski 1923, 1924, 1928, 1932*.

⁴ Źródła: *Lista strat Legionu Polskiego. Od lipca do października 1915*, Piotrków 1915, s. 9; Biblioteka Ossolineum rkps. 15812/III: *Legiony Polskie. Kartoteka internowanych w 1918 na Węgrzech i w Polsce*; Centralne Archiwum Wojskowe akta: Komenda LP sygn. I.120.100; „Monitor Polski” nr 177, 5 VIII 1938, s. 2; informacje i fot. Mateusza Cudzicha z Białego Dunajca.

Stanisław Ślimak – ur. 8.02.1895 r. w Białym Dunajcu nr domu 229, syn Józefa i Anny Cachro, zm. 18.12.1957 r.

Dominik Kuna – ur. 03.08.1890 r. w Białym Dunajcu nr domu 225, matka Wiktoria Kuna, c. Szymona i Katarzyny Dunajczan, ojciec nieznan.

Józef Gierka – ur. 10.02.1894 r. w Białym Dunajcu nr domu 204, syn Jana i Zofii z domu Franos.

Stanisław Sieczka – ur. 25.06.1895 r. w Białym Dunajcu nr domu 210, syn Józefa i Wiktorii z domu Skupień.

Józef Para – ur. 18.03.1895 r. w Białym Dunajcu nr domu 63, syn Józefa i Marianny z domu Sicheliska.

Jan Sikora – ur. 3.02.1894 r. w Białym Dunajcu nr domu 54, syn Stanisława i Tekli z domu Malacina.

Franciszek Skupień – ur. 6.04.1895 r. w Białym Dunajcu nr domu 194, syn Józefa i Marii z domu Cudzych.

Franciszek Maciata – ur. 7.12.1895 r. w Białym Dunajcu nr domu 408, syn Jędrzeja i Katarzyny z domu Buńda, zm. 1933 r. w Zakopanem.

Stanisław Skupień – ur. 2.09.1895 r. w Białym Dunajcu nr domu 192, syn Franciszka i Marianny z domu Dorula.

Franciszek Wyrostek – ur. 7.06.1895 r. w Gliczarowie, zm. 11.06.1915 r., syn Franciszka i Agnieszki z domu Rządkosz.

Ludwik Wyrostek – ur. 10.03.1895 r. w Gliczarowie nr domu 80, syn Marcina i Wiktorii Topór, zm. 4.10.1947 r. W czasie I wojny światowej w 3 pułku piechoty II Brygady Legionów, a także w 2 kompanii polowej 32 pułku piechoty (uczestniczył w walkach obok wsi Bokijma koło Młynowa na Wołyniu, zaginiony w ich trakcie). Historyk, genealog, autor m. in. pozycji „Ród Dragów-Sasów na Węgrzech i Rusi Halickiej”. W czasie okupacji hitlerowskiej pracował w bibliotece Komitetu Góraliskiego (Goralisches Komitee) zbierając materiały do słownika gwary góraliskiej, z myślą o późniejszym jego opracowaniu. Współautor (z Kazimierzem i Tadeuszem Baranami) monografii „Z przeszłości miasta Nowego Targu. W sześćsetną rocznicę urzędzenia miasta przez króla Kazimierza Wielkiego 1346-1946”, wydanej już po jego śmierci, w 1948 roku.

Ponadto – według przekazów rodzinnych, potwierdzonych zachowanymi fotografiami w mundurach c.k. armii oraz dokumentami – na frontach I wojny światowej walczyli: Franciszek Cudzych Błachut, Franciszek Cudzych Mądry, Michał Maciata Michałek, Józef Majerczyk Pieterek, Wincenty Majerczyk Podlipowski, Michał Chowaniec Jesionka, Józef Furtak Symczyk, Piotr Wilkus Kiernia, Jan Kamiński Śliwa, Andrzej Pańszczyk Kupczyk, Jan Waliczek Borowy, ks.

Jan Para (kapelan wojskowy od 1 sierpnia 1914 do 15 stycznia 1919 r.), Andrzej Zoń Skóbel, Józef Stachowiec, bracia Andrzej i Jan Pawlikowscy Iwańscy z Gliczarowa, a także (na podstawie wyłącznie z przekazu rodzinnego): Stanisław Sieczka Waja, Piotr Kułach, Franciszek Tatar Sroka, Michał Dzierżęga Muzyków, Jan Galica Grulok, Stanisław Franosz Bury, Stanisław Matyga, Franciszek Cudzych Kubior, Stanisław Zoń Skóbel, Franciszek Zoń Skóbel, Michał Kułach, Tomasz Rządkosz Pawłów.

Znani są także emigranci z Białego Dunajca w USA zgłaszający się do walk na frontach I wojny światowej. Do tej grupy należeli Alojzy Franosz, Jan Franosz, Jan Galica, Jan Kolasa, Józef Łukaszczyk, Jan Maciata, Joe Para, Franciszek Pawlikowski, Jan Sieczka, Andrzej Sulka, Franciszek Waliczek, Andrzej Żegleń, Franciszek Cudzych Mądry i Franciszek Galica

Więcej wiadomo o Franciszku Galicy (1896 – 1971), który pochodził z rodziny od dwóch pokoleń mieszkającej już w Stanach Zjednoczonych. W armii austro-węgierskiej od 1914 r., walczył na froncie włoskim. Ciekawe są jego późniejsze losy: w listopadzie 1918 r. ochotniczo wstąpił do wojska polskiego, w stopniu podporucznika służył w 1 Pułku Strzelców Podhalańskich w Nowym Sączu, walczył z Ukraińcami i podczas wojny z bolszewikami. W okresie międzywojennym służył m. in. w Radomiu i Lesznie, a we wrześniu 1939 r. w stopniu kapitana dowodził Batalionem Obrony Narodowej „Leszno”. Uniknął niewoli, przebywał na rodzinnym Podhalu, gdzie został komendantem nowotarskiego Inspektoratu Rejonowego Służby Zwycięstwu Polsce (kryptonim „Torf”). Nosił pseudonim „Ryś”. W sierpniu 1942 r. został aresztowanym przez gestapo w punkcie kontaktowym, którego lokalizacja została zdradzona przez agenta niemieckiego w ZWZ/AK z Rabki. Więziony na Montelupich w Krakowie. Udało mu się uciec w trakcie transportu w Kluszkowcach. Przebywał później w Lublinie i Milanówku. Ujawnił się we wrześniu 1945 roku, zweryfikowany w stopniu podpułkownika. Po wojnie mieszkał w Poznaniu i Milanówku, gdzie zmarł w 1971 r.

Ej, z ciupagami na Moskoli...

Oczywiście młodzi mężczyźni z Podhala trafiali nie tylko do Legionów i walczyli nie tylko na froncie wschodnim. Sporo informacji o pochodzących z Białego Dunajca żołnierzach I wojny światowej udało się zebrać w archiwach Wiednia i Lwowa dr. Przemysławowi Stance, którego opracowanie prezentujemy na kolejnych stronach.

dr Przemysław Stanko

**Biały Dunajec dla Niepodległej.
Udział mieszkańców Gminy Biały Dunajec
w walkach na frontach I wojny światowej**

Pierwsza wojna światowa (1914-1918) nie rozgrywała się bezpośrednio na terenie wsi tworzących obecną gminę Biały Dunajec i nie przyniosła zniszczeń materialnych, jak miało to miejsce w wielu gminach dawnej Galicji położonych na wschód od Limanowej i Łącka. Wojna światowa przyniosła jednak straty w ludziach, widoczne z tygodnia na tydzień także w społecznościach wsi tworzących obecną Gminę Biały Dunajec. W czasie całego okresu I wojny światowej na terenie powiatu nowotarskiego nastąpiły zmiany nie tylko narodowościowe, ale także społeczne czy demograficzne. Wybuch wielkiej wojny światowej w VI-VIII 1914 r. zastał wielu obywateli Białego Dunajca przy pracach polowych; dla ogromnej części mężczyzn w wieku poborowym były to ostatnie prace w ich życiu. Pobór do wojska wiązał się bowiem nie tylko z opuszczeniem rodzinnych domów na wiele miesięcy, ale także często z ostatnim widzeniem swoich rodziców, rodzeństwa czy przyjaciół lub sąsiadów. Wraz z dalszymi etapami wojny dochodziło do kolejnych powołań pospolitaków, co znakomicie oddaje zapis z pamiętnika mieszkańca Gorlic, niejakiego S.F. Grąglowskiego:

co chwila odbywały się asenterunki powoływania do wojska tak, że mało co mężczyzn już zostało bo wszystkich zdolnych aż do 50 roku życia wybrali – zostały same kobiety, dzieci, starcy i podrostki – a zatem okazał się zupełny brak sił do pracy⁵.

Śłużba wojskowa

Obowiązek powszechnej służby wojskowej, wprowadzony w 1868 r. po reformie armii austro-węgierskiej, podczas I wojny światowej sprawowano na podstawie ustawy z 5 lipca 1912 r. Każdy, kto ukończył do 1 stycznia roku poboru 21 lat podlegał obowiązkowi rekrutacji. Zasada ta nie miała zastosowania, gdy osoba ukończyła 23 lata przed 31 grudnia roku, w którym ogłoszono pobór. Wedle tego aktu prawnego wszyscy poddani w monarchii zmuszeni byli stawić się do poboru, odbyć zasadniczą służbę wojskową oraz uczestniczyć w pospolitym ruszeniu. Formacje lądowe armii Austro-Węgier przed wybuchem wojny dzieliły się na wspólną siłę zbrojną, obronę krajową (Landwehr, Honvéd) oraz pospolite ruszenie (Landsturm, Népfőlkéles). Czas trwania służby wojskowej wynosił dwa lata w służbie czynnej oraz dziewięć lat w rezerwie. Oficerowie i podoficerowie, którzy dobrowolnie zgłosili się do armii, służyli trzy lata w

śłużbie czynnej oraz siedem lat w rezerwie, za wyjątkiem marynarki wojennej, bowiem marynarze służyli cztery lata w służbie czynnej, pięć lat w rezerwie i trzy lata w obronie morskiej. Istniała możliwość skrócenia czasu służby w armii, na przykład pozostając tzw. ochotnikiem jednorocznym. Dotyczyło to ludzi, którzy do dnia 1 października roku poboru ukończyli z wynikiem pozytywnym gimnazjum państwowe lub niepaństwowe, lecz będące na prawach placówki publicznej. Podobnie dotyczyło to absolwentów wyższych szkół (realnej, państwowego lub niepaństwowego zakładu naukowego, kształcącego w kierunkach artystycznych, technicznych, przemysłowym, handlowym, marynarskim, rolniczym czy leśnym). Pospolite ruszenie funkcjonowało na zasadzie formacji, która miała za zadanie przejęcie dotychczasowych funkcji obrony krajowej na własnym terytorium w postaci niefrontowej służby wartowniczej i wewnętrznej, kiedy to jednostki landwery zostały skierowane do prowadzenia działań w polu. Pułki piechoty pospolitego ruszenia w zasadzie pokrywały się pod względem struktury z pułkami piechoty obrony krajowej. Wspólną siłę zbrojną uzupełniano poborem, powołaniem absolwentów wojskowych instytucji oświatowych i naukowych w stopniu oficera lub podoficera oraz ochotnikami. Po ukończeniu 32 roku życia, rezerwistów przenoszono do pospolitego ruszenia. Obowiązek służby wojskowej wygasał w wieku 42 lat dla żołnierzy i podoficerów oraz 60 lat w przypadku oficerów rezerwy. W 1913 r. szacowany kontyngent rekrutów miał wynosić 154 tysiące, zaś w następnych latach 159,5 tysiąca⁶. Skład narodowościowy sił zbrojnych był równie rozmaity, jak i mieszkańców całej monarchii habsburskiej. W 1910 r. w armii austro-węgierskiej służyć miało 7,7% Polaków⁷.

Dnia 10 czerwca 1915 r. Ministerstwo Obrony Krajowej wydało reskrypt, w którym zarządzono rekrutację roczników od 1865 do 1872, a po części także roczników 1873 i 1874⁸.

⁵ Dziennik Ustaw Państwa 1912, Nr 128: *Ustawa dotycząca wprowadzenia nowej ustawy o służbie wojskowej*; S. Szuro, *Reforma wojskowa przeprowadzona w państwie austro-węgierskim w 1868 r. i jej realizacja ze szczególnym uwzględnieniem Galicji*, „Studia i materiały do historii wojskowości” t. XXXIII: 1990; M. Baczkowski, *Pod czarno-żółtymi sztandarami. Galicja i jej mieszkańcy wobec austro-węgierskich struktur militarnych 1868–1914*, Kraków 2003, s. 11-13.

⁷ J. Rydel, *W służbie cesarza i króla. Generałowie i admirałowie narodowości polskiej w siłach zbrojnych Austro-Węgier w latach 1868-1918*, Kraków 2001; M. Baczkowski, *Ilu Polaków walczyło w armii austro-węgierskiej podczas I wojny światowej?*, [w:] *Mało znana Wielka Wojna. Studia i szkice z dziejów I wojny światowej*, red. A. Smoliński, Oświęcim 2014, s. 65-84; M. Zgórnjak, *Die Polen im österreichisch-ungarischen Heer während des ersten Weltkriegs*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, Prace Historyczne, z. 90: 1989, s. 261–282.

⁸ K. Ruszała, *Mieszkańcy Gorlic w armii austro-węgierskiej podczas I wojny światowej*, [w:] *Bitwa pod Gorlicami. Studia z perspektywy stulecia* pod red. J. Centka, S. Kułacza, K. Ruszały, Gorlice 2015, s. 126.

⁵ Muzeum Regionalne PTTK im. Ignacego Łukasiewicza w Gorlicach, S.F. Grąglowski, *Pamiętnik z inwazji rosyjskiej w Gorlicach w latach 1914–1915*, (maszynopis), s. 63.

Ministerstwo Obrony Krajowej reskryptem z 19 lipca 1915 r. zarządziło stawkę pospolitaków zobligowanych do służby wojskowej w pospolitym ruszeniu, urodzonych od 1865 r. do 1872 r. włącznie oraz urodzonych w roku 1873 i 1874. Rekrutacja odbywała się między 29 lipca a 30 września 1915 r. i obejmowała wszystkich, niezależnie czy dotychczas służyli, czy nie⁹.

Po 1 sierpnia 1915 r. wszyscy powołani mieli wstąpić do wojska w Nowym Sączu, gdyż komenda uzupełniająca 20. pułku piechoty oraz 32. pułku obrony krajowej została 1 sierpnia 1915 r. przeniesiona z dotychczasowej swojej siedziby w mieście Bruntal (Freudenthal) na Śląsku Austriackim, do stolicy ziemi sądeckiej, zaś batalion uzupełniający 20. pułku piechoty znajdował się w Tarnowie¹⁰.

Unikanie służby wojskowej

W związku z licznym asenterunkiem poborowych dość szybko zaczęło dochodzić do wyludniania się miejscowości. Zdarzały się również przypadki unikania stawienia się do poboru, jak np. ten w Gorlicach, gdzie rekrut urodzony 21 stycznia 1894 r. nie stawiał się do poboru, gdyż jak stwierdził:

do dnia 6 czerwca 1915 daty urodzenia mego nie znałem wcale i nie wiedziałem ile lat rzeczywiście liczę, byłem dotąd pewny, że liczę lat 17, dopiero w dniu 6 lipca 1915 dowiedziałem się w urzędzie parafialnym w Gorlicach, że urodziłem się w roku 1894, że zatem liczę lat 21, prócz tego nie zgłosiłem się do stawki względnie do przeglądu tak z przyczyny, że pozostawałem od października 1914 r. w Gorlicach a jak powszechnie wiadomo od tego czasu aż do pierwszego maja 1915 Gorlice zajęte były przez Moskali¹¹.

Trzeba też zaznaczyć, że nie wszyscy obywatele w wieku poborowym byli zdolni do czynnej służby wojskowej. Dlatego też na mocy rozporządzenia Ministerstwa Obrony Krajowej z 28 sierpnia 1915 r. mężczyźni, którzy na podstawie ustawy o świadczeniach wojennych nie mogli należeć do czynnej służby wojskowej lub do pospolitego ruszenia, zostali uznani za niezdolnych do służby

w pospolitym ruszeniu z bronią. W następstwie zostali zakwalifikowani jako np. forszpani¹², konduktorzy, naganiacze bydła i otrzymali kartę legitymacyjną potwierdzającą ich zwolnienie z czynnej służby.

Formacje wojskowe

Mieszkańcy Białego Dunajca i okolic rekrutowani byli głównie do 20. Pułku Piechoty, 32. pułku piechoty obrony krajowej oraz 32. pułku piechoty pospolitego ruszenia. Nie było to oczywiście zasadą, gdyż wielu spośród z nich znalazło się także w innych formacjach wojskowych, co wynikało np. z przebywania w okresie poboru w innym miejscu. Warto przedstawić w zarysie szlaki bojowe wspomnianych formacji.

Biały Dunajec wraz z okolicą podlegał pod Dowództwo Wojskowe nr 1 w Krakowie (k.u.k. Militarkommando Krakau Nr 1), zaś najbliższy garnizon wojskowy znajdował się w oddalonym o niecałe 100 kilometrów Nowym Sączu. Dlatego też mieszkańcy Białego Dunajca i regionu nowotarskiego wcielani byli głównie do 20. pułku piechoty oraz 32. pułku obrony krajowej. Poniżej prezentuję krótką historię wymienionych formacji wojskowych oraz ich losy w latach 1914-1918.

20 Pułk Piechoty z Nowego Sącza

20. galicyjski pułk piechoty „Księcia Pruskiego Henryka” (20. Infanterie Regiment „Heinrich Prinz von Preussen”) sformowany został w 1681 r. Honorowym szefem jednostki był od 1889 r. książę Prus Henryk. Święto pułkowe obchodzone było 27 czerwca w rocznicę bitwy pod Skalitz z czasów wojny prusko-austriackiej z 1866 r. Żołnierze pułku nosili na kurtkach wyłogi makowoczerwone (krebssrot), guziki białe. Potocznie zaś nazywano ich „dwudziestakami” od numeru pułku lub „cwancygierami z Matką Boską” – od wizerunku Matki Boskiej Ludźmierskiej znajdującego się na rewersie sztandaru. Sztandar ten obecnie przechowywany jest w Muzeum Historii Armii w Wiedniu. Dowódca pułku, Eugen Poschmann, opisał swoją formację następującymi słowami:

⁹ K. Ruszała, op. cit., s. 126.

¹⁰ K. Ruszała, op. cit., s. 126.

¹¹ K. Ruszała, op. cit., s. 127.

¹² Forzspan (Vorspann – j. niem.) – podwoda. Był to rodzaj usługi transportowej, świadczonej armii przez właścicieli zaprzęgów konnych. Ustawowy taryfikator regulował opłaty za przejechane kilometry, czas oczekiwania, itp.

„Pułk rekrutujący się z terenów na północ od Tatr składał się całkowicie z Polaków-Górali. Byli oni porządni i ochoczy. (...) Wypadki pijaństwa zdarzały się wśród żołnierzy pułku stosunkowo rzadko. Był to świetny materiał żołnierski zwłaszcza, jeśli udało się doń zbliżyć, używając ich języka ojczystego. (...) Pułk był bardzo popularny wśród ludności ze względu na dobre zachowanie żołnierzy”¹³.

W latach 1911–1914 komendantem pułku był Stanisław Puchalski. W 1914 r. komenda pułku oraz I i II batalion stacjonowała w garnizonie Kraków, III batalion w Nowym Sączu, natomiast IV batalion był detaszowany w miejscowości Bijeljina (dziś w Bośni i Hercegowinie). Dwudziesty pułk piechoty, liczący w swoich szeregach wielu Polaków (86%), wchodził w skład dowodzonej przez generała brygady Mieczysława Zaleskiego XXIV Brygady Piechoty wraz z 57. tarnowskim pułkiem piechoty (91% Polaków). Jednocześnie wraz z 3. morawskim pułkiem piechoty (10% Polaków), 56. pułkiem piechoty z Wadowic (88% Polaków) i 100. cieszyńskim pułkiem piechoty (40% Polaków), stanowiącymi XXIII Brygadę Piechoty pod wodzą generała brygady Godwina Lilienhof-Aldesteina, tworzyli 12. Dywizję Piechoty, którą dowodził generał dywizji Paul Kestranek.

Dwudziesty pułk piechoty w składzie tej dywizji walczył w ramach 1. Armii gen. Viktora Dankla. Rozpoczął swój wymarsz na front już z początkiem wojny, 11 sierpnia 1914 r. w Bochni, gdzie I i II batalion połączył się z III batalionem stacjonującym w Nowym Sączu. Dnia 16 sierpnia żołnierze byli w Mielcu, dzień później w Tarnobrzegu. Między 20 a 28 sierpnia pułk walczył na Lubelszczyźnie, biorąc udział w bitwie pod Kraśnikiem.

5 września 1914 r. uczestnicząc w walkach nad Radlinem i Borowem przeszedł do kontrataku, jednak 8 września pod naporem wojsk rosyjskich rozpoczął odwrót. Po 11 września wycofał na linię Sanu. Walczył jeszcze w bitwie nad Lipą 15 września, ponosząc duże straty. Po 16 września nastąpił marsz bez walk z przeciwnikiem przez Mielec, Radomyśl do Otfinowa. Dnia 30 września po przeprawie mostem pontonowym przez Wisłę wojska zajęły odcinek koło Pińczowa. Podjęto kontrofensywę w stronę Dębłina, po sukcesach w czasie trzech tygodni pułk znalazł się na jego przedpolach. 23 października pułk walczył pod Laskami wraz z legionami polskimi. W ciężkich starciach z wojskami rosyjskimi,

które przerzuciły tutaj swoje oddziały, 20. pułk piechoty poniósł duże straty. W listopadzie i grudniu 20. pułk piechoty walczył już w ramach VI Korpusu gen. Artura Arza von Straussenburga, m.in. biorąc udział w bitwie nad Nidą 20–31 grudnia. Front został wówczas przesunięty na dolny bieg Dunajca i południowy wschód po Gorlice.

W styczniu 1915 r. pułk znajdował się w okolicy Łużnej koło Gorlic, okopując się i walcząc pozycyjnie z Rosjanami, pozostając tam aż do ofensywy majowej. 2 maja 1915 r. rozpoczęła się wielka ofensywa. Do wieczora tego dnia, 20. pułk piechoty doszedł do Moszczenicy (8 km na półn. od Gorlic). 4 maja pułk walczył pod Bieczem, dwa dni później sforsował Wisłokę na północ od Jasła i 7 maja walczył koło Jedlicza, doznając dużych strat. Następnego dnia tj. 8 maja odrzucono Rosjan z rejonu Krosna, 10 maja z rejonu Rzeszowa, a 16 maja wypędzono ich z Jarosławia. Dnia 23 maja pułk relokowano w okolice Radymna. Brał udział w czerwcowej ofensywie w stronę Lubaczowa, Rawy Ruskiej i Magierowa. Wówczas otwarto drogę na Lwów, który odzyskano 22 czerwca. W lipcu 1915 r. pułk w ramach VI Korpusu walczył pod Lublinem, w sierpniu koło Brześcia nad Bugiem. Jesienią, po ustabilizowaniu się frontu, pułk stał w okolicy Rawy Ruskiej, potem nad rzeką Strypą w okolicy Buczacza (obwód tarnopolski).

Do lata 1916 r. pułk walczył w okolicach Stanisławowa. W sierpniu 1916 r. dwudziesty pułk walczył nad Dniestrem i Żłotą Lipą. Jesienią przesunął się na Bukowinę, pozostając tam do czerwca 1917 r., po czym translokowany został na front włoski do IV batalionu 20. pułku piechoty, walczącego wcześniej na Bałkanach, a od czerwca 1915 r. w dolinie rzeki Isonzo, gdzie brał udział w jedenastu bitwach. Co ciekawe, przed przerzuceniem pułku doszło w jego szeregach do demonstracji antyaustriackich nastrojów wśród polskich żołnierzy i oficerów, którzy myśleli, że ta translokacja na front włoski stanowić ma karę za prośbę o przeniesienie ich do Legionów Polskich.

Wówczas dokonano zmian personalnych, obsadzając na dowódców kompanii i plutonów oficerów niemieckich i czeskich. W dniach 2–4 listopada 1917 r. 20. pułk piechoty walczył pod Tagliamento i w czasie trzech tygodni dotarł nad Piawę, gdzie rozpoczęły się walki pozycyjne. Między 15 a 24 czerwca 1918 r. forsowano Piawę, co udało się tylko w kilku miejscach. Pułk poniósł ogromne straty w ludziach. Do października toczono pojedyncze pozycyjne walki. 3 listopada doszło do zawieszenia broni między Austro-Węgrami i Włochami. Po tej wiadomości nastrój wśród polskich żołnierzy był antyaustriacki, w wyniku czego ściągnięte z czapek „bączki” zastąpiono białoczerwonymi kokardkami. 10 listopada 1918 r. doszło do przewrotu w 20.

¹³ J. Rydel, *W służbie cesarza i króla...*, s. 137.

pułku piechoty¹⁴. Od tego dnia żołnierze, w większości w niewielkich grupach wracali do swoich rodzinnych domów, m.in. do Białego Dunajca i jego okolic.

32. pułk obrony krajowej

Drugą formacją, do której wcielano obywateli Białego Dunajca podczas wojny, był 32. pułk obrony krajowej (*Landwehr Infanterie Regiment Nr. 32*). 11 kwietnia 1917 r. przemianowany został on na 32. *Schutzen-Regiment*. Pułk został utworzony w Nowym Sączu w 1901 r. jako austriacki pułk obrony krajowej. Kolory pułkowe: trawiasty (*grasgrun*), guziki srebrne z oznaczeniem „32”. W lipcu 1914 r. Polacy stanowili 91% składu narodowościowego pułku. Przez całą wojnę należał do 91. Brygady Piechoty, ta zaś do 46. Dywizji Piechoty Landwery.

32. pułk piechoty obrony krajowej przez większość wojny działał na froncie antyrosyjskim w Galicji. Początkowo pododdział walczył w ramach austro-węgierskiego I Korpusu należącego do 1. Armii. Wraz z nią 32. pułk piechoty obrony krajowej uczestniczył w walkach z Rosjanami.

Pułk wziął udział w ofensywie na Lublin w 1914 r., nieudanej ofensywie na Dęblin w październiku 1914 r. oraz w bitwie pod Krakowem 16–25 listopada 1914 r. Do tego czasu, 46. Dywizja Piechoty pozostawała w bezpośrednim sąsiedztwie 12. Dywizji Piechoty, w skład której wchodził omawiany wcześniej nowosądecki 20. pułk piechoty. Następnie 32. pułk w dniach 15–18 grudnia 1914 r. prowadził pogoń za przeciwnikiem na północ od Wisły. Z kolei w dniach 20–31 grudnia walczył nad Nidą, w których to okolicach pozostał do ofensywy majowej 1915 r.

¹⁴ Informacje o 20. pułku piechoty i zarys jego szlaku bojowego podczas I wojny światowej podaje za: G.R. v. Amon von Treuenfest, *Geschichte des K.k. Infanterie-regiments Nr. 20*, Wien 1878, *passim*; J. Sloninka, *Historia c. i k. 20. pułku piechoty, Nowy Sącz 1895, passim*; *Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914–1918, Bd. I-VII, Wien 1931–1938, passim*; M. Ehn, *Erganzungsheft 9 zum Werke "Österreich-Ungarns letzter Krieg". Die österreichisch-ungarische Landmacht nach Aufbau, Gliederung, Friedensgarnison, Einteilung und nationaler Zusammensetzung im Sommer 1914*, Wien 1934, Tab. 1; T. Nowakowski, *Armia austro-węgierska 1908–1918*, Warszawa 1992, *passim*; J. Giza, *Organizacja „Wolność” 1918. Polska konspiracja niepodległościowa w cesarsko-królewskiej armii podczas I wojny światowej i losy jej bohaterów*, Kraków 2011, s. 55 i n; W. Szczepanik, *Działania 12. „Krakowskiej” Dywizji Piechoty od 28 lipca 1914 r. do 2 maja 1915 r.*, [w:] *Znaki Pamięci III. Śladami I wojny światowej. Materiały z konferencji naukowej, Gorlice 24.10.2009*, red. M. Łopata, Gorlice 2010; S. Kułacz, *Od Pustek do Sanu. Działania austro-węgierskiej 12. Dywizji Piechoty w dniach 2–16 maja 1915*, [w:] *Znaki Pamięci VI. Ziemia gorlicka w ogniu Wielkiej Wojny, Gorlice 01.05.2014*, red. K. Ruszała, Gorlice 2014.

Dnia 23 maja 1915 r. 32. pułk zajął Sandomierz i na początku lipca został translokowany pod Lwów, a następnie skierował się na Wołyń. W dniach 15–16 września dywizja, w której walczył 32. pułk obrony krajowej weszła w strukturę 2. Armii, a 19 września wróciła do 1. Armii. W czerwcu 1915 r. całą 46. Dywizję, w ramach której walczył 32. pułk obrony krajowej, podporządkowano niemieckiemu dowódcy. Formacja ta walczyła z armią gen. Aleksieja Aleksiejewicza Brusilowa.

Wiosną 1918 r. dywizję przeniesiono na front włoski, gdzie walczyła 15–25 czerwca nad Piawą i pozostała tam aż do końca wojny¹⁵.

32. pułk piechoty pospolitego ruszenia (Landsturm)

W armii austro-węgierskiej istniał również Landsturm pokrywający się ze strukturami Landwehry. W ten sposób do 32. pułku piechoty pospolitego ruszenia wysyłano starszych rekrutów i rezerwistów z terytorium okręgu uzupełnień 32. pułku obrony krajowej. Pospolite ruszenie w okresie pokojowym funkcjonowało jedynie jako struktury ewidencyjne przy poszczególnych okręgach uzupełnień obrony krajowej. W razie wojny formować miano samodzielne jednostki pospolitego ruszenia. Podczas I wojny światowej 32. pułk piechoty pospolitego ruszenia wszedł w skład 110. Brygady Piechoty Pospolitego Ruszenia, następnie w skład 49. Brygady Piechoty i 24. Brygady Górskiej Pospolitego Ruszenia. Pod koniec wojny wrócił do 210. Brygady Piechoty (dawnej 110. Brygady Piechoty). Omawiany pułk obrony krajowej walczył zarówno w Galicji, jak i od września 1915 r. na froncie włoskim¹⁶.

W czasie I wojny światowej mieszkańcy Białego Dunajca walczyli głównie w ramach wyżej wymienionych formacji wojskowych, ale niewykluczone, że także w innych np. w węgierskich pułkach piechoty czy w Honwedzie, co potwierdzają liczne nazwiska mieszkańców ziemi sądeckiej na listach tych jednostek, odnalezione zupełnie przypadkowo¹⁷. Pojedyncze nazwiska z pewnością będą figurować na listach innych pułków piechoty. Temat ten pozostaje więc do zbadania i opracowania w przyszłości.

¹⁵ Informacje o 32. pułku obrony krajowej i zarys jego szlaku bojowego podczas I wojny światowej za: *Österreich-Ungarns letzter Krieg...*, *passim*; M. Ehn, *Erganzungsheft 9 zum Werke "Österreich-Ungarns letzter Krieg". Die österreichisch-ungarische Landmacht...*, Tab. 1; T. Nowakowski, *Armia austro-węgierska...*, *passim*.

¹⁶ Informacje o 32. pułku pospolitego ruszenia za: *Österreich-Ungarns letzter Krieg...*, *passim*; T. Nowakowski, *Armia austro-węgierska...*, *passim*.

¹⁷ Odnaleziono mieszkańców z terenu obecnego powiatu limanowskiego i nowosądeckiego, a także z obszaru powiatu nowotarskiego -zob. Österreichisches Staatsarchiv in Wien (dalej: ÖSA), Kriegsarchiv (dalej: KA), Kriegsverluste Infanterie (dalej: VLI), Karton (dalej: Kt.) ÖSA, KA, VLI karton 48, 110.

Ranni i polegli

Nie wszyscy mieszkańcy Białego Dunajca, walczący w armii austro-węgierskiej powrócili do swoich domów po zakończonej wojnie. Ustalenie pełnych statystyk dotyczących strat poległych żołnierzy jest bardzo trudne, podobnie jak odpowiedź na pytanie, ilu żołnierzy narodowości polskiej przewinęło się przez szeregi armii austro-węgierskiej w latach 1914–1918. Ilu mieszkańców Białego Dunajca czy Gliczarowa zginęło? Trudno jednoznacznie podać pełną liczbę. Podjąłem próbę odpowiedzi na to pytanie analizując listy strat zgromadzone przez wiedeńskie Ministerstwo Wojny dla wyżej wskazanych pułków piechoty. Efekt zaprezentowany został w zestawieniu tabelarycznym w aneksie. Należy się jednak w tym miejscu kilka wyjaśnień. Po pierwsze, nie jest to w żadnym stopniu kompletne zestawienie, gdyż kwerendą objęto wyłącznie omówione wyżej formacje wojskowe, zaś zdarzało się również, że w różnych okolicznościach osoby pochodzące z Białego Dunajca czy szerzej z ziemi nowotarskiej służyły w innych jednostkach, jak np. w tarnowskim 57. pułku piechoty, w cieszyńskim 100. pułku piechoty czy w wadowickim 56. pułku piechoty¹⁸. Ponadto, w tabelach zamieszczonych poniżej wyszczególniono nazwiska jedynie tych, przy których wyraźnie widniała informacja, że dana osoba pochodziła z Białego Dunajca. Należy zwrócić uwagę, że duża część list strat nie posiadała informacji o miejscu pochodzenia rekruta. Uwaga powyższa dotyczy głównie list z lat 1914-1915, ale także z 1917 r. kiedy to nie zawsze odnotowywano miejscowość pochodzenia rekruta. Najbardziej wiarygodnym źródłem byłyby zachowane księgi asenterunkowe z obszaru obecnej Gminy Biały Dunajec, do których nie udało się dotrzeć autorowi niniejszego opracowania. Trzeba jednak zauważyć, że nawet gdyby się zachowały, to fakt umieszczenia kogoś na tej liście nie jest dowodem, że ostatecznie poszedł do wojska i czynnie uczestniczył w walkach. Niemniej, źródło to odpowiedziałoby historykom na wiele pytań, zwłaszcza tym badającym armię austro-węgierską i udział Polaków w tej armii. Niewykluczone, że listy asenterunkowe pomogłyby w badaniach genealogicznych, zwłaszcza potomkom uczestników I wojny światowej.

¹⁸ ÖSA, KA, VLI, Kt. nr 8 (zawiera informacje o IR 50–58 z 1914 r.). Na temat 57. pułku piechoty zob. W. Szczepanik, *Cesarskie dzieci z Tarnowa. 57. galicyjski pułk piechoty w latach 1894–1918*, Kraków 2011.

Biały Dunajec w czasie I wojny światowej

Wojna światowa wyrządziła w umysłach ludzi ogromne spustoszenie, ale chyba najdotkliwiej mieszkańcy odczuwali pobór mężczyzn do wojska, ponieważ w większości przypadków dotyczył on każdej rodziny. Już z początkiem 1915 r. pobór do 20 pułku piechoty z Nowego Sącza, jak również do Landwehry osiągnął maksymalne z możliwych rozmiary. W zasadzie należałoby stwierdzić, że nie było w Białym Dunajcu rodziny, która nie odczuwałaby barku rąk do pracy, gospodarstwa zaczęły więc podupadać. Jak pisze P. Chojnacki, rekwirowano ludziom konie, brakowało podstawowego asortymentu, jak chleba czy cukru, a o tytoniu można było jedynie marzyć¹⁹. Co więcej, wraz z postęпами wojskowymi armii rosyjskiej w Galicji Wschodniej, a potem coraz bardziej zbliżającej się do Krakowa na jesieni 1914 r., w Białym Dunajcu, tak jak w innych miejscowościach, zaczęli pojawiać się polscy uchodźcy, dla których cudza własność nie była świętą. Arogancja tych uciekinierów ośmielonych brakiem w domach mężczyzn, którzy wyruszyli na front, powodowała, że białodunajcka społeczność nie patrzyła na nich z wielką empatią.

Wójtem Białego Dunajca w latach 1915-1918 był Franciszek Para, ojciec Heleny Zachemskiej²⁰. Szkoła działała na początku wojny bez jakichkolwiek przeszkód. Dzieci szkolne, jak pisał Jan Kłak, kierownik szkoły w Białym Dunajcu Górnym, czy to datkami pieniężnymi, czy też wyrobem podeszew papierowych albo zbieraniem metali, przyczyniały się do celów wojskowych. Dopiero w roku szkolnym 1915/1916 frekwencja spadła, gdyż wielu z nich rodzice celowo nie posyłali do szkoły. W następnym roku szkolnym było jeszcze gorzej z obecnością uczniów na lekcjach.

Inflacja pieniądza w wyniku coraz gorszej sytuacji finansowej Cesarstwa Austro-Węgierskiego, przyczyniała się do tego, że i dzieci dysponowały pieniędzmi, które przeznaczano w dużej mierze na cele rozrywkowe, ku wielkiemu smutkowi rodziców i grona pedagogicznego. Panująca w Galicji na dużą skalę od połowy 1917 r. drożyzna, jak również pojawiający się już wówczas we wsi dezerterzy z wojska, czyniły dla wielu mieszkańców Białego Dunajca sytuację kłopotliwą. Z frontów I wojny światowej nie było dane wrócić wszystkim

¹⁹ P. Chojnacki, *Od Generała Galicy do „Trebuniów-Tutków”*. Biały Dunajec. Historia najnowsza, t. I, Biały Dunajec-Kraków 2016, s. 41.

²⁰ P. Chojnacki, op. cit., t. II, s. 41. Dalsza część rozdziału oparta jest na w/w pracy (s. 41-48).

białodunajczanom. Ci, co wrócili z frontu czy z niewoli rosyjskiej, byli najczęściej bardzo chorzy²¹. Leczenie wielu chorób czy dolegliwości trwało jeszcze długo po oficjalnym zakończeniu I wojny światowej.

Podsumowanie

Badania naukowe nad udziałem Polaków w armii austro-węgierskiej podczas I wojny światowej z pewnością nie należą do łatwych²². Głównym powodem, jak się wydaje, jest brak obecnie na polskim rynku wydawniczym syntezy, podobnej do tej, dotyczącej Polaków w armii niemieckiej²³. Historycy od wielu lat próbują ustalić fakty dotyczące liczebności strat po I wojnie światowej, wciąż napotykać na liczne niezgodności. Niniejsza praca, podczas której nie dysponował Autor wyczerpującą analizą wszystkich zachowanych źródeł do całości tego zagadnienia, przedstawia problem udziału społeczeństwa jednej z gmin obecnego powiatu tatrzańskiego w armii austro-węgierskiej podczas I wojny światowej.

Nieobecność mężczyzn powołanych pod broń skutkowałą brakiem wykwalifikowanej kadry mającej zarządzać gminami, ale także przełożyła się na trudną czy dramatyczną sytuację poszczególnych rodzin. Szlak bojowy ukazuje terytorium, na którym walczyli mieszkańcy Białego Dunajca podczas I wojny światowej. Bardzo istotną część artykułu stanowi załączona tabela, która może odpowiedzieć na pytania nurtujące osoby dociekające historii swoich przodków w okresie zawieruchy wojennej. Omówiony temat Polaków w armii austro-węgierskiej, który przedstawiony został w większym lub mniejszym zarysie na przykładzie mieszkańców Gminy Biały Dunajec, bez wątpienia potrzebuje dalszych badań historycznych²⁴.

Przemysław Stanko

Instytut Historii. Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

²¹ P. Chojnacki, op. cit., t. II, s. 42.

²² W zakresie armii austro-węgierskiej, poza badaniami cytowanych wyżej historyków jak M. Baczkowski, J. Rydel, S. Szuro czy W. Szczepanik wspomnieć należy także o Marianie Zgórniaku, zob. M. Zgórniak, *Polacy w armii austro-węgierskiej w czasie I wojny światowej*, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości”, t. XXX: 1988.

²³ R. Kaczmarek, *Polacy w armii Kajzera*, Kraków 2014.

²⁴ Problem ten zasygnalizowano jedynie w ostatniej monografii Białego Dunajca, autorstwa Pawła Chojnackiego-zob. P. Chojnacki, *Od Generała Galicy do "Trebuniów-Tutków"*. Biały Dunajec. Historia najnowsza, t. I, Biały Dunajec-Kraków 2016, s. 41-52 (tu przedstawiono biografie kilkunastu osób z Białego Dunajca walczących na I wojnie światowej i w wojnie polsko-bolszewickiej w latach 1918-1920).

Wykaz skrótów

Er. Res., Ers. Res. (*Ersatz Reserve, Ersatz Reservist*) – rezerwa zapasowa, rezerwista zapasowy
Gft., Gefr. (*Gefreiter*) – starszy szeregowiec
I., Inf. (*Infanterie, Infanterist*) – piechota, piechur
I.D.S.A., Inf.-Div. San.-Abt. (*Infanterie-Division Sanitäts-Abteilung*) – oddział sanitarny dywizjonu piechoty
IR, Inf. Reg. (*Infanterie-Regiment*) – pułk piechoty
Kpl., Korp. (*Korporal*) – kapral
L., Ldw. (*Landwehr*) – obrona krajowa
L., Lst., Ldst. (*Landsturm*) – pospolite ruszenie
Ptrf (*Patrouillenführer*) – dowódca patrolu
R., Reg., Rgt. (*Regiment*) – pułk
Sch., (*Schütze*) – strzelec
Zgsf., Zugsf. (*Zugsführer*) – plutonowy

Aneks

Tab. 1. Lista strat mieszkańców Białego Dunajca w czasie I wojny światowej.

Lp. Szarża	Imię i nazwisko	Jednostka	Data ur.	Status	Data/okoliczności zdarzenia	Rok asenterunku	Sygn. akt ÖSA KA
1. Inf.	Jan Cachro	IR 20 IV batalion 15 kompania polowa	1892 r.	ranny	16 IX 1914 r. bitwa w pobliżu miejscowości Biljek w Serbii	–	VL, Kt. nr 4
2. Res. Inf.	Jakub Stołowski	IR 20 IV batalion 13 kompania polowa	1888 r.	ranny	6-7 XI 1914 r. natarcie na wzgórze 693 w pobliżu wsi Kostajnik w Serbii	–	VL, Kt. nr 4
3. Ers. Res.	Jan Gil	IR 20 IV batalion 14 kompania polowa	1890 r.	ranny	6-7 XI 1914 r. natarcie na wzgórze 693 w pobliżu wsi Kostajnik w Serbii	–	VL, Kt. nr 4
4. Res. Inf.	Henk Hochberger	IR 20 IV batalion 16 kompania polowa	1893 r.	ranny	6-7 XI 1914 r. natarcie na wzgórze 692 w pobliżu wsi Kostajnik w Serbii	–	VL, Kt. nr 4
5. Inf.	Wojciech Wachsburger	IR 20 IV batalion 16 kompania polowa	1891 r.	ranny	6-7 XI 1914 r. natarcie na wzgórze 692 w pobliżu wsi Kostajnik w Serbii	–	VL, Kt. nr 4
6. Ers. Res.	Józef Chmura	IR 20 11 kompania polowa	1885 r.	zaginiony	26-28 XII 1914 r.	1906 r.	VL, Kt. nr 33
7. Inf.	Franciszek Chowaniec	IR 20 1 kompania polowa	1895 r.	ranny	18 III 1915 r. [Bystra k/ Gorlic-PS]	1914 r.	VL, Kt. nr 33
8. Inf.	Jan Sikora	IR 20 1 kompania polowa	1893 r.	zaginiony	5-10 V 1915 r. Jedlicze k/ Krosna	1914 r.	VL, Kt. nr 33
9. Ldst. Inf.	Stanisław Duda	IR 20 12 kompania polowa	1881 r.	zaginiony	8 V 1915 r. [okolica Krosna]	–	VL, Kt. nr 33
10. Inf.	Michał Góra	IR 20 4 kompania polowa	1891 r.	ranny	2 V 1915 r. atak pod Gorlicami	1913 r.	VL, Kt. nr 33
11. Inf.	Jan Sikora (tożsamy z Janem Sikorą z poz. 8)	IR 20 5 kompania polowa	1893 r.	ranny	18-22 V 1915 r. bitwa w pobliżu wsi Surochów k/ Jarosławia	1914 r.	VL, Kt. nr 33
12. Inf.	Stanisław Marduła	IR 20 5 kompania polowa	1887 r.	ranny	18-20 VII 1915 r. [Żuków k/ Brzeżan na Ukrainie ?PS]	1910 r.	VL, Kt. nr 33

Lp. Szarża	Imię i nazwisko	Jednostka	Data ur.	Status	Data/okoliczności zdarzenia	Rok asenterunku	Sygn. akt ÖSA KA
13. Inf.	Władysław Hornik (zapis w aktach: Honik)	IR 20 5 kompania polowa	1894 r.	ranny	12-15 X 1915 r. bitwa w pobliżu Sapowej na Ukrainie	1915 r.	VL, Kt. nr 33
14. Inf.	Jakub Stołowski (zapis w aktach: Slotowski)	IR 20 IV batalion 13 kompania polowa	1888 r.	ranny	16-31 XII 1915 r. walki na wzgórzu Groß Pal 1808 w Alpach (front włoski)	1909 r.	VL, Kt. nr 92
15. Inf.	Franciszek Gandera	IR 20 10 kompania polowa	1883 r.	ranny	29 XII 1915 r. walki koło wsi Petlikowce Nowe na Ukrainie ¹⁶ .	1909 r.	VL, Kt. nr 92
16. Inf.	Stanisław Gierka	IR 20 1 kompania polowa	1895 r.	ranny	7 I 1916 r.	1914 r.	VL, Kt. nr 92
17. Ldst. Inf.	Franciszek Chowaniec	IR 20 3 kompania polowa	1882 r.	ranny	7 I 1916 r. ²⁷ (walki koło wsi Bobulińce na Ukrainie)	1915 r.	VL, Kt. nr 92
18. Res. Gefreiter	Józef Skupień	IR 20 3 kompania polowa	1886 r.	zaginiony	7 I 1916 r. walki na wsch. od wsi Wysokie Bobulińce na Ukrainie	1905 r.	VL, Kt. nr 92
19. Inf.	Jan Marduła	IR 20 18 kompania polowa	1897 r.	ranny	7 I 1916 r. walki na wsch. od wsi Bobulińce na Ukrainie	1915 r.	VL, Kt. nr 92
20. Inf.	Franciszek Kolasa	IR 20 IV batalion 16 kompania polowa	1894 r.	ranny	16 VII 1916 r. walki koło wsi Kolonia Gubin na Wołyniu	1914 r.	VL, Kt. nr 92
21. Inf.	Andrzej Gandera (zapis w aktach: Gądera)	IR 20 IV batalion 16 kompania polowa	1884 r.	ranny	16 VII 1916 r. walki koło wsi Kolonia Gubin na Wołyniu	1914 r.	VL, Kt. nr 92
22. Inf.	Andrzej Bużek (zapis w aktach: Buzek)	IR 20 IV batalion 14 kompania polowa	1896 r.	* ²⁵	16 VII 1916 r. walki koło wsi Kolonia Gubin na Wołyniu	1915 r.	VL, Kt. nr 92
23. Inf.	Andrzej Strączek	IR 20 6 kompania polowa	1878 r.	* ²⁶	7 VII 1916 r. walki koło wsi Olesza na Ukrainie	1902 r.	VL, Kt. nr 92
24. Inf.	Jan Migiel	IR 20 8 kompania polowa	1895 r.	zaginiony	7 VII 1916 r. walki koło Hrechorowa na Wołyniu	1915 r.	VL, Kt. nr 92
25. Inf.	Stanisław Matyga	IR 20 IV batalion 16 kompania polowa	1896 r.	poległ	1-20 X 1916 r. walki w miejscowości Murgasine (Rumunia)	1914 r.	VL, Kt. nr 92

²⁵ W oryginalnym dokumencie błędnie wpisano datę jako 7 I 1915 r.[!].

²⁶ Pierwotnie był uważany za zaginionego, potem przyszło pismo, że zmarł w niewoli rosyjskiej.
(W rzeczywistości przeżył wojnę, zmarł w 1969 r., jest pochowany na cmentarzu w Białym Dunajcu)

²⁷ pierwotnie był uważany za zaginionego, dnia 9 VIII 1917 r. wpłynęło pismo, że zmarł [w niewoli rosyjskiej?]-PS]

Lp. Szarża	Imię i nazwisko	Jednostka	Data ur.	Status	Data/okoliczności zdarzenia	Rok asenterunku	Sygn. akt ÖSA KA
26. Ldst. Inf.	Ludwik Pawlikowski	IR 20 2 kompania polowa	1897 r.	zaginiony	9-10 VI 1916 r. walki w pobliżu wsi Pyszkowce na Ukrainie	1915 r.	VL, Kt. nr 92
27. Gef- -reiter	Stanisław Granat	IR 20 3 kompania polowa	1892 r.	zaginiony	9-10 VI 1916 r. walki w pobliżu wsi Pyszkowce na Ukrainie	1915 r.	VL, Kt. nr 92
28. Ldst. Inf.	Franciszek Chowaniec	IR 20 5 kompania polowa	1894 r.	zaginiony	10 VI 1916 r. walki w pobliżu wsi Pyszkowce na Ukrainie	1914 r.	VL, Kt. nr 92
29. Ldst. Inf.	Franciszek Sichelski (zapis w aktach: Siekielski)	IR 20 5 kompania polowa	1895 r.	zaginiony	10 VI 1916 r. walki w pobliżu wsi Pyszkowce na Ukrainie	1915 r.	VL, Kt. nr 92
30. Gef- -reiter	Józef Żegleń	IR 20 9 kompania polowa	1885 r.	zaginiony	10 VI 1916 r. atak w pobliżu wsi Pyszkowce na Ukrainie	1914 r.	VL, Kt. nr 92
31. Inf.	Jakub Chowaniec	IR 20 17 kompania polowa	1881 r.	zaginiony	10 VI 1916 r. atak w pobliżu wsi Pyszkowce na Ukrainie	1915 r.	VL, Kt. nr 92
32. Inf.	Jan Cachro	IR 20 Stabs Abteilung	1887 r.	zaginiony ²⁸	12 VI 1916 r. walki w pobliżu wsi Olesza na Ukrainie	1915 r.	VL, Kt. nr 92
33. Inf.	Michał Lańda (zapis w aktach: Landa)	IR 20 7 kompania polowa	1887 r.	zaginiony	29 XI 1916 r. walki w pobliżu Bocasathal k/ Jakobeni w Bukowinie	1915 r.	VL, Kt. nr 159
34. Inf.	Jan Cachro (tożsamy z Janem Cachrą z poz.1)	IR 20 IV batalion 15 kompania polowa	1892 r.	ranny	1-10 I 1917 r. ²⁹ Adabesti (Rumunia)	1913 r.	VL, Kt. nr 159
35. Ld. Gef- -reiter	Andrzej Cudzich (zapis w aktach: Cudzik)	IR 20 IV batalion 13 kompania polowa	1889 r.	ranny	11-31 I 1917 r.1 walki koło Ivantesti (Rumunia)	1910 r.	VL, Kt. nr 159
36. Ldst. Inf.	Andrzej Sichelski (zapis w aktach: Sicholski)	IR 20 7 kompania polowa	1898 r.	poległ	[przed 25 III 1917 r.] walki koło Mesticanesti (Rumunia)	1914 r.	VL, Kt. nr 159
37. Ldst. Inf.	Franciszek Danko	IR 20 Maschinen Abteilung	1897 r.	ranny	9 VI 1917 r. walki koło Pliskowire (Rumunia)	1916 r.	VL, Kt. nr 159

²⁸ potem wpłynęło pismo, że zmarł w niewoli rosyjskiej

²⁹ W oryginalnym dokumencie błędna data roczna (1916 r.)-PS.

Lp. Szarża	Imię i nazwisko	Jednostka	Data ur.	Status	Data/okoliczności zdarzenia	Rok asenterunku	Sygn. akt ÖSA KA
38. Kor- -poral	Sebastian Chowaniec	IR 20 14 kompania polowa	1888 r.	ranny	6-12 IX 1917 r. walki w pobliżu Monte San Gabriele 646 mnpm na płn.wsch. od Gorycji (front włoski nad Isonzo) (front włoski)	1910 r.	VL, Kt. nr 159
39. Inf.	Walenty Chudoba (zapis w aktach: Hudoba)	IR 20 15 kompania polowa	1899 r.	ranny	6-12 IX 1917 r. walki w pobliżu Monte San Gabriele 646 mnpm na płn.wsch. od Gorycji (front włoski nad Isonzo)	1917 r.	VL, Kt. nr 159
40. Ldst. Inf.	Jan Gil	IR 20 7 kompania polowa	1897 r.	zaginiony	20 VIII 1917 r. walki w pobliżu Selo na wsch. od Jamiano (front włoski nad rzeką Isonzo)	1917 r.	VL, Kt. nr 159
41. Inf.	Jan Sikoń	IR 20 8 kompania polowa	1897 r.	zaginiony (zginął)	19-21 VIII 1917 r. walki w pobliżu Selo na wsch. od Jamiano (front włoski nad rzeką Isonzo)	1916 r.	VL, Kt. nr 159
42. Ldst. Inf.	Jan Cudzich (zapis w aktach: Chudzik)	IR 20 2 kompania polowa	1883 r.	ranny	18-20 VIII 1917 r. walki w pobliżu Selo na wsch. od Jamiano (front włoski nad rzeką Isonzo)	1915 r.	VL, Kt. nr 159
43. Inf.	Józef Gubała	IR 20 2 kompania polowa	1898 r.	zaginiony	19-20 VIII 1917 r. walki koło Jamiano i Kostamierica (front włoski nad rzeką Isonzo)	1917 r.	VL, Kt. nr 159
44. Inf.	Bartłomiej Pawlikowski	IR 20 IV batalion 2 kompania polowa	1897 r.	zaginiony (zginął)	24-31 X 1917 r. ³⁰ walki o wzgórze Velki Vrh koło Auzza n/ Isonzo [= obecnie Avče w Słowenii] (front włoski)	1915 r.	VL, Kt. nr 159
45. Ldst. Gef- -reiter	Andrzej Gandera	IR 20 IV batalion 16 kompania polowa	1894 r.	zaginiony	[przed 8 I 1918 r.] Monte Col della Beretta 1458 mnpm (na pld.-zach. od S. Marino; front włoski w Alpach) ³¹	1914 r.	VL, Kt. nr 203
46. Ldst. Inf.	Stanisław Pawlikowski	IR 20 3 kompania polowa	1898 r.	ranny	17-18 I 1918 r. walki koło San Donà di Piave (front włoski)	1917 r.	VL, Kt. nr 203

³⁰ W innej kopii tego samego dokumentu figuruje bardziej ogólna data (1 X-10 XI 1917 r.).

³¹ Istnieją rozbieżności w dokumentacji wojskowej, kiedy Andrzej Gandera (ur. 1894 r.) zginął i co się z nim dokładnie stało, albowiem w innym dokumencie wpisano, iż został ranny w dniach: „17-21 XII 1917 r.”-por. VL, Kt. nr 203.

Lp. Szarża	Imię i nazwisko	Jednostka	Data ur.	Status	Data/okoliczności zdarzenia	Rok asenterunku	Sygn. akt ÖSA KA
47. Inf.	Jan Pawlikowski	IR 20 Maschinengewehr Kompagnie nr II	1898 r.	chory	21-31 VIII 1918 r. szpital wojskowy I. R. nr 95	1917 r.	VL, Kt. nr 203
48. Ldst. Inf.	Walerian Chudoba (zapis w aktach: Hudoba)	IR 20 Maschinengewehr Kompagnie nr II	1889 r.	chory	10 IX 1918 r. szpital Casa San Bosco [w San Donà di Piave -PS] (front włoski)	1917 r.	VL, Kt. nr 203
49. Inf.	Marcin Bużek (zapis w aktach: Buzek)	LIR 32 3 E. K.	1879 r.	ranny	1-31 XII 1914 r. walki koło wsi Skowronno k/ Pińczowa	1902 r.	VL, Kt. nr 76
50. Gef- -reiter	Franciszek Wojdyła	LIR 32	1884 r.	zaginiony	1-31 XII 1914 r. walki koło wsi Skowronno k/ Pińczowa	1906 r.	VL, Kt. nr 76
51. Inf.	Franciszek Sieczka	LIR 32 8 kompania polowa	1890 r.	ranny	8-10 V 1915 r. walki w pobliżu wsi Chwalibogowice k/ Opatowca	1914 r.	VL, Kt. nr 76
52. Inf.	Franciszek Pawlikowski	LIR 32 1 kompania polowa	1891 r.	poległ na polu walki	10-20 V 1915 r. walki na odcinku Łoniów- Koprzywnica k/ Sandomierza	1912 r.	VL, Kt. nr 76
53. Inf.	Marcin Bużek (zapis w aktach: Buzek; tożsamy z Marcinem Bużkiem z poz. 49)	LIR 32 E. R. I.	1879 r.	zaginiony	21-31 III 1915 r. walki koło wsi Polanki	1902 r.	VL, Kt. nr 76
54. Inf.	Józef Cahro	LIR 32 4 kompania polowa	1888 r.	ranny	19 VII 1915 r. walki koło Sokala	1910 r.	VL, Kt. nr 76
55. Inf.	Józef Bukowski	LIR 32 4 kompania polowa	1897 r.	zaginiony	11-28 VII 1916 r. marsz na odcinku Redków-Szczurowice k. Beresteczka na Ukrainie	1915 r.	VL, Kt. nr 76
56. Ldst. Schütze	Wojciech Furtak	LIR 32 14 kompania polowa	1896 r.	ranny	15-20 VI 1918 r. walki pod Montello k/ Bergamo (front włoski)	1915 r.	VL, Kt. nr 227
57. Ldst. Schütze	Jan Para	LIR 32 14 kompania polowa	1896 r.	ranny	15-20 VI 1918 r. walki pod Montello k/ Bergamo (front włoski)	1916 r.	VL, Kt. nr 227

Tab. 2. Lista strat mieszkańców Gliczarowa w czasie I wojny światowej.

Lp. Szarża	Imię i nazwisko	Jednostka	Data ur.	Status	Data/okoliczności zdarzenia	Rok asenterunku	Sygn. akt ÖSA KA
58. Inf.	Stanisław Sikora	IR 20 IV batalion 15 kompania polowa	1892 r.	ranny	8-30 XI 1914 r. atak na wzgórze Glavica w Serbii	–	VL, Kt. nr 33
59. Res.	Józef Wyrostek Schütze	IR 20 1 kompania polowa	1896 r.	ranny	7 I 1916 r.	1915 r.	VL, Kt. nr 92
60. Ldst. Inf.	Franciszek Kułach (zapis w aktach: Kutach)	IR 20 4 kompania polowa	1894 r.	zaginiony	6-8 I 1916 r. walki koło wsi Bobulińce na Ukrainie	–	VL, Kt. nr 92
61. Ldst. inf.	Andrzej Bafia	IR 20 9 kompania polowa	1873 r.	zaginiony	7 VII 1916 r. walki koło wsi Hnilcza na Ukrainie	1915 r.	VL, Kt. nr 92
62. Inf.	Jan Cudzych	IR 20 Maschinen gewehr Abteilung I	1896 r.	zaginiony	7 VII 1916 r. walki koło Hrechorowa na Wołyniu	1915 r.	VL, Kt. nr 92
63. Inf.	Franciszek Gał (zapis w aktach: Gał)	IR 20 11 kompania polowa	1876 r.	zaginiony	18-20 VIII 1917 r. walki w pobliżu Selo n/ Isonzo (front włoski)	1915 r.	VL, Kt. nr 159
64. Inf.	Franciszek Topór (zapis w aktach: Topor)	IR 20 7 kompania polowa	1898 r.	zaginiony	20 VIII 1917 r. walki w pobliżu Selo n/ Isonzo (front włoski)	1917 r.	VL, Kt. nr 159
65. Ldst. Inf.	Błażej Kułach (zapis w aktach: Kulach)	IR 20 20 kompania polowa	1898 r. (wł. 1891)	ranny	16 I 1918 r. walki w pobliżu Monte Asolone 1520 mnpm na pld.-wsch. od S. Marino (front włoski w Alpach)	1915 r.	VL, Kt. nr 203
66. Inf.	Paweł Wyrostek	LIR 32 3 E. K.	1882 r.	zaginiony	23 XII 1914 r. walki w pobliżu wsi Skowronno k/ Pińczowa	1906 r.	VL, Kt. nr 76
67. Inf.	Józef Marek	LIR 32	1890 r.	zaginiony	1-31 XII 1914 r. walki w pobliżu wsi Skowronno k/ Pińczowa	1912 r.	VL, Kt. nr 76

Lp. Szarża	Imię i nazwisko	Jednostka	Data ur.	Status	Data/okoliczności zdarzenia	Rok asenterunku	Sygn. akt ÖSA KA
68. Inf.	Jan Topór (zapis w aktach: Topor)	LIR 32 9 kompania polowa	1896 r.	ranny	21-31 VIII 1915 r. operacja koło wsi Skobanowszczyzna na Wołyniu	1915 r.	VL, Kt. nr 76
69. Ldst. Ptrf.	Ludwik Wyrostek	LIR 32 2 kompania polowa	1895 r.	zaginiony	3 IX 1915 r. walki w pobliżu wsi Bokijma k/ Młynowa na Wołyniu	1915 r.	VL, Kt. nr 76
70. Ldst. Inf.	Józef Bafia	LIR 32 5 E. K.	1891 r.	ranny	23-25 VI 1916 r. Komarówka k/ Brzeżan na Ukrainie	1915 r.	VL, Kt. nr 141
71. Inf.	Stanisław Bafia	LIR 32 1 Reserve Kompagnie	1896 r.	zaginiony	21 VII 1916 r. pozycja na odcinku Karolówka-Mytnica k/ Beresteczka na Ukrainie	1915 r.	VL, Kt. nr 141
72. Inf.	Józef Bafia (tożsamy z Józefem Bafią z poz. 70)	LIR 32 1 Reserve Kompagnie	1891 r.	zaginiony	21 VII 1916 r. pozycja na odcinku Karolówka-Mytnica k/ Beresteczka na Ukrainie	1915 r.	VL, Kt. nr 141
73. Inf.	Jan Kulach (zapis w aktach: Kulach)	LIR 32 2 kompania polowa	1897 r.	ranny	20-25 VII 1916 r. potyczka w czasie odwrotu we wsi Mytnica k/ Beresteczka na Ukrainie	1915 r.	VL, Kt. nr 141
74. Schütze	Michał Galica	LIR 32 Maschinengewehr Kompagnie nr II	1898 r.	ranny	19-23 VI 1918 r. walki nad rzeką Piawą (front włoski)	1915 r.	VL, Kt. nr 141

niepodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

FRANCISZEK WYROSTEK PALARZ
z Gliczarowa
fot. Tarnów, 1914 r.

Ofiarowane za Inicjatywę Programu Walki z NIEPODLEGŁOŚCI na lata 2017-2022 w ramach Programu Działalnego „Miejscówki”

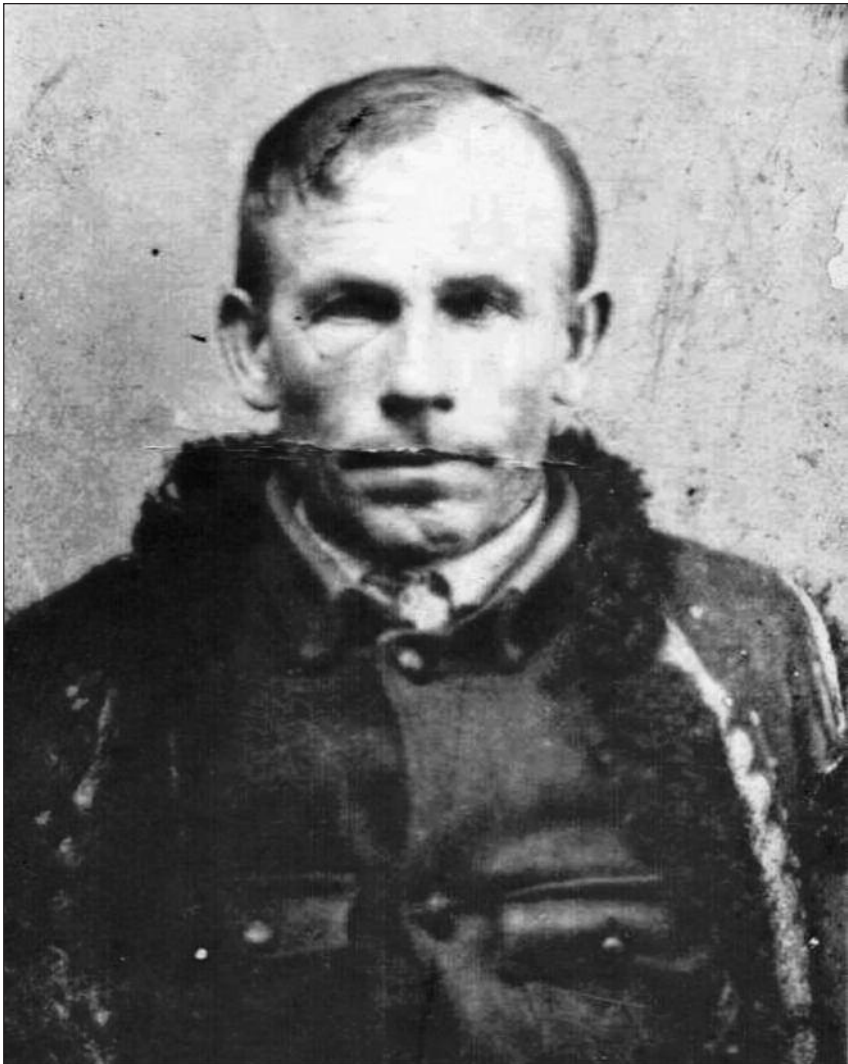

niepodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

kapral SEBASTIAN CHOWANIEC JESIONKA
(z przodu), ur. 1889, zm. 1955
Ranny w listopadzie 1917 r. w pobliżu Monte San
Gabriele koło Gorycji nad rzeką Isonzo (front włoski).

Ofiarowane za Inicjatywę Programu Walki z NIEPODLEGŁOŚCI na lata 2017-2022 w ramach Programu Działalnego „Miejscówki”

wspodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

LUDWIK WYROSTEK
ur. 1895, zm. 1947
W 1915 roku w 2 kompanii polowej 32 Pułku
Obrony Krajowej, również w Legionach Polskich.

Ofiarowe do Instytutu Programu Wskierają: NEPODLEGŁA na rok 2017/2022 i "serce Programu Działającego, Młodzież"

wspodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

JÓZEF FRANOSZ BURY
ur. 1895, zm. 1921
W 1914 r. wstąpił do Legionów Polskich.
Ranny 13 VI 1915 r. pod Bojarem (Rokitna).

Ofiarowe do Instytutu Programu Wskierają: NEPODLEGŁA na rok 2017/2022 i "serce Programu Działającego, Młodzież"

niepodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

JAN KAMIŃSKI ŚLIWA (z prawej)
ur. 1887, zm. 1955
Na froncie rosyjskim, fot. ok. 1915 r.

Ofiarowe do Instytutu Programu Wskierają: NIEPODLEGŁA na lata 2017-2022 i "serwis Programu Działającego „Młodzi”

niepodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

JAN PAWLIKOWSKI MATYSCORZ
(z prawej)
W 1918 roku w Maschinen Gewehr Kompagnie nr II.

Ofiarowe do Instytutu Programu Wskierają: NIEPODLEGŁA na lata 2017-2022 i "serwis Programu Działającego „Młodzi”

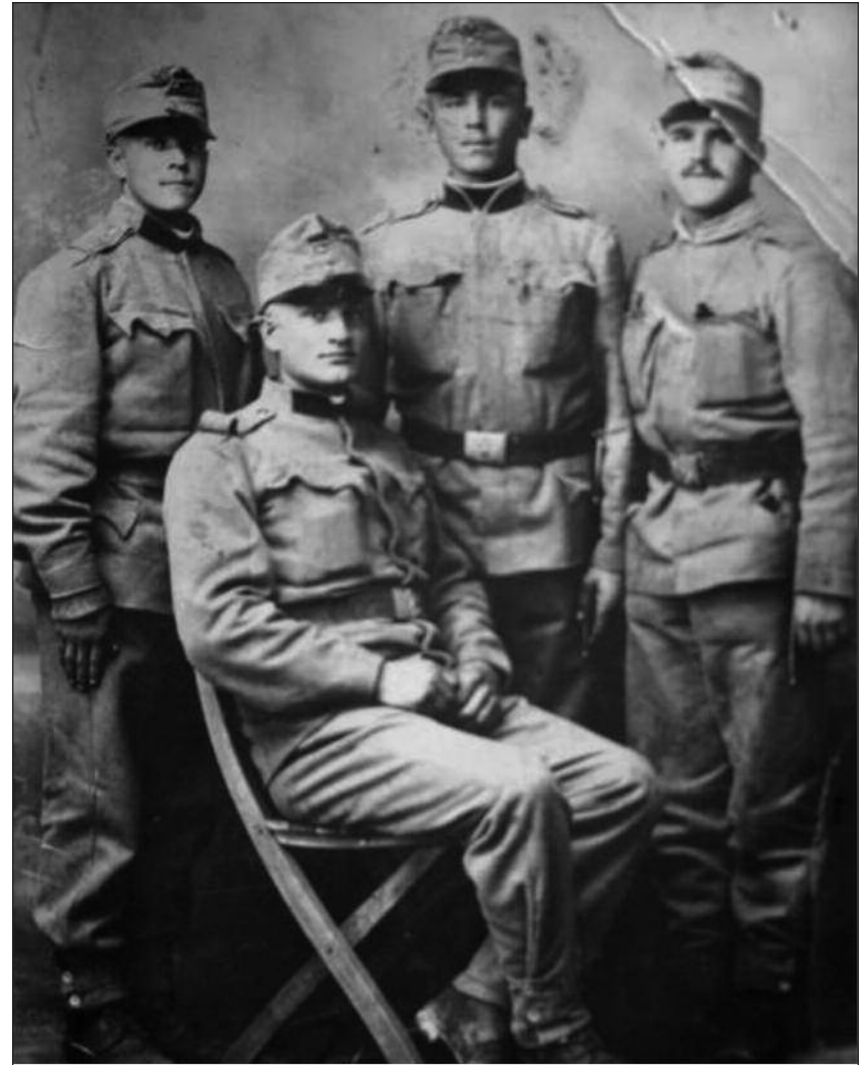

niepodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

Ofiarowe do Instytutu Pamięi Narodowej - NIEPODLEGŁA na tab. 2117.222 z serii Programu Działającego „Młodzi”

Od lewej: ANDRZEJ GANDERA FILAS,
STANISŁAW MATYGA ŁUKOS, FRANCISZEK KOLASA
Matyga poległ 18 X 1916 r. w Murgasine (Rumunia). Kolasa
i Gandera byli ranni w 1916 r. koło wsi Kolonia Gubin na Wołyniu.

niepodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

Ofiarowe do Instytutu Pamięi Narodowej - NIEPODLEGŁA na tab. 2117.222 z serii Programu Działającego „Młodzi”

ANDRZEJ PAŃSZCZYK KUPCYK (siedzi)
ur. 1888, zm. 1956
JAN WALICZEK BOROWY (stoi w środku)

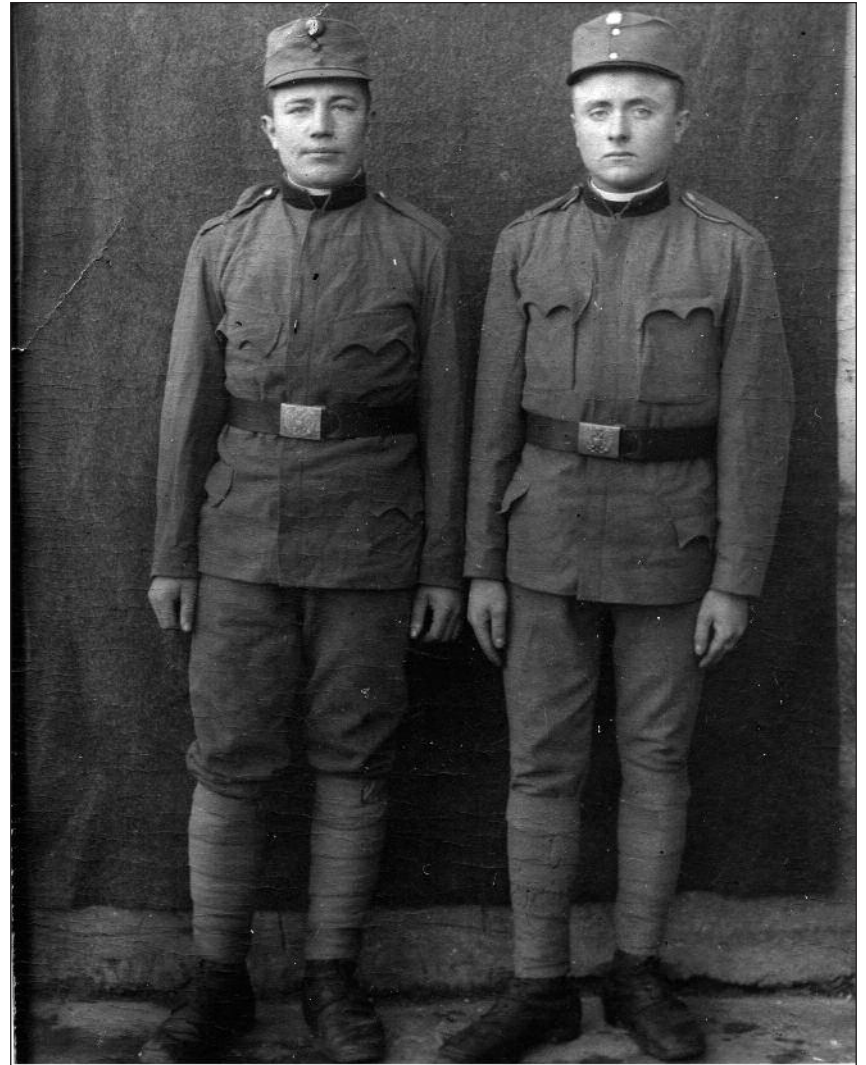

wiepodleża

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

PIOTR WILKUS KIERNIA
ur. 1888 r.

Ofiarowane za Inicjatywę Programu Walki z NIEPODLEGŁOŚCI na lata 2017-2022 w ramach Programu Działalnego Wspierania

wiepodleża

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

FRANCISZEK CUDZICH BŁACHUT (z lewej)
FRANCISZEK SKUPIEŃ WOJTAS (z Suchojej)
fot. Bochnia, 1916 r.

Ofiarowane za Inicjatywę Programu Walki z NIEPODLEGŁOŚCI na lata 2017-2022 w ramach Programu Działalnego Wspierania

niepodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

JÓZEF MAJERCZYK PIETERK
ur. 1883, zm. 1942
Na I wojnie światowej m.in. w Bośni.
fot. ok. 1914 r.

Ofiarowane za środki Programu Wskazywane NIEPODLEGŁOŚĆ na lata 2017-2022 w ramach Programu Dobrej Współpracy

niepodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

MICHAŁ MACIATA MICHAŁEK
ur. 1877, zm. 1955
Na froncie włoskim, Gavorrano, prowincja Grosseto.

Ofiarowane za środki Programu Wskazywane NIEPODLEGŁOŚĆ na lata 2017-2022 w ramach Programu Dobrej Współpracy

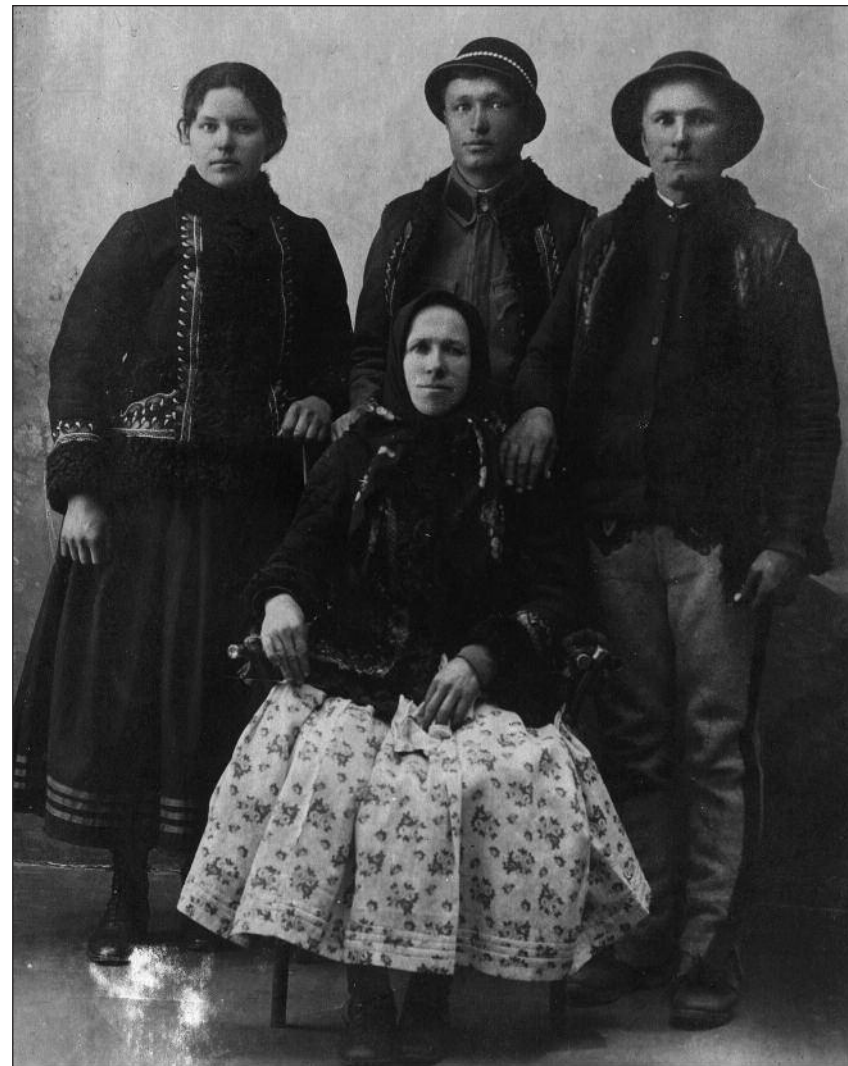

wiepodlega

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

WINCENTY MAJERCZYK PODLIPOWSKI
(z lewej)
fot. sierpień 1916 r.

Opublikowano za środków Programu Wzrostku i Edukacji NIEPODLEGŁOŚĆ na lata 2017-2022 w ramach Programu Działalnego „Mępostęgi”

wiepodlega

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

FRANCISZEK TATAR SROKA
(stoi w środku), ur. 1894, zm. 1967
Według przekazów rodzinnych ranny pod Verdun.

Opublikowano za środków Programu Wzrostku i Edukacji NIEPODLEGŁOŚĆ na lata 2017-2022 w ramach Programu Działalnego „Mępostęgi”

wiepodleża

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

STANISŁAW MARDUŁA MORCINEK
(siedzi), ur. 1887, zm. 1950
Ranny w 1915 w Żukowie koło Brzeżan na Ukrainie.
fot. ok. 1935 r.

Dotarcie do siedziby Programu Walki z NIEPODLEGŁOŚCI na tab. 2117.0222 w ramach Programu Dotarcia do "Wiepodleża"

wiepodleża

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

STANISŁAW SIECZKA KRAWIEC
ur. 1895, zm. 1986
W czasie I wojny światowej w Legionach Polskich.

Dotarcie do siedziby Programu Walki z NIEPODLEGŁOŚCI na tab. 2117.0222 w ramach Programu Dotarcia do "Wiepodleża"

wiepodleża

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

ks. JAN PARA
ur. 1881, zm. 1958
Kapelan w wojsku austro-węgierskim w latach 1914-1918.

Ofiarowane za Inicjatywę Programu Wskieranie NIEPODLEGŁOŚCI na lata 2017-2022 w ramach Programu Działalnego „Miejscowi”

„SECESYA”
PODGÓRZE, RYNEK L.8.

wiepodleża

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

WAWRZYNIEC SULKA
z osiedla Gile
w Białym Dunajcu

Ofiarowane za Inicjatywę Programu Wskieranie NIEPODLEGŁOŚCI na lata 2017-2022 w ramach Programu Działalnego „Miejscowi”

niepodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

Dokonawano ze środków Programu Wskazującego NIEPODLEGŁA, na lata 2017-2022 w ramach Programu Operacyjnego „Artyści 21”

**STEFAN CACHRO SUSTEK
z siostrami
fot. ok. 1915 r.**

niepodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

Cofinansowano ze środków Programu Wskazującego NIEPODLEGŁA, na lata 2017-2022 w ramach Programu Operacyjnego „Artyści 21”

**BARTŁOMIEJ PAWLIKOWSKI
spod Karczmy**

niepodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

JAN CACHRO
z żoną Marią z Łukaszczyków

Ofiarawano za Inicjatywę Programu Walki z NIEPODLEGŁOŚCI na lata 2017-2022 w ramach Programu Działalnego „Młodość”

niepodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

ANDRZEJ GALICA (ur. 1873, zm. 1945)
gen. brygady Wojska Polskiego, legionista,
uczestnik walk o niepodległość, twórca formacji
strzelców podhalańskich, inżynier, poseł, literat.

Ofiarawano za Inicjatywę Programu Walki z NIEPODLEGŁOŚCI na lata 2017-2022 w ramach Programu Działalnego „Młodość”

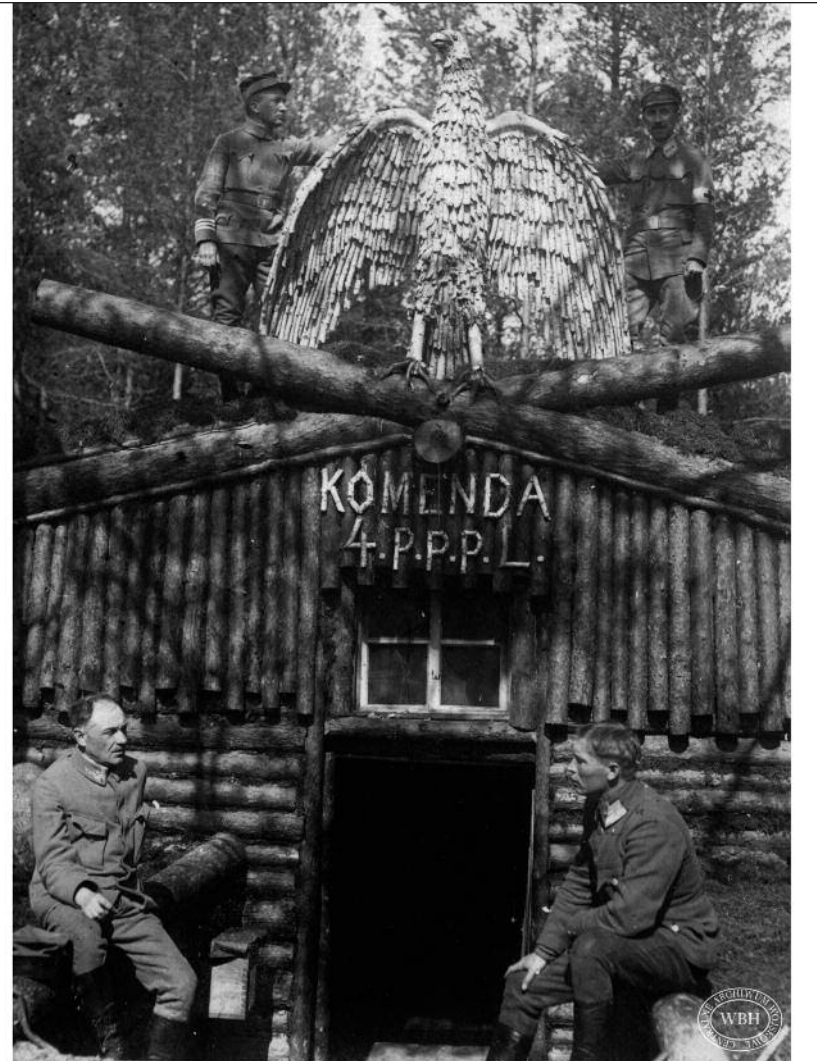

niepodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

ANDRZEJ GALICA
(z prawej)

Dotyczy materiałów z archiwum Programu Wieloletniego NIEPODLEGŁA na lata 2017-2022 w ramach Programu Ochrony Dziedzictwa „Niepodległa”

niepodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

ANDRZEJ GALICA
(z prawej)

Dotyczy materiałów z archiwum Programu Wieloletniego NIEPODLEGŁA na lata 2017-2022 w ramach Programu Ochrony Dziedzictwa „Niepodległa”

niepodległa

POLSKA
STULICIE ODZYKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

© Wydawnictwo „Wiedza i Doświadczenie” 2015 r. | ISBN 978-83-7700-111-1 | www.wiedza-i-doswiadczenie.pl

„NA SAMYM PRZEDZIE GALICA JEDZIE”...
Major Andrzej Galica podczas bitwy pod Kościuchnowką
na Wołyniu, lipiec 1916 r.

niepodległa

POLSKA
STULICIE ODZYKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

© Wydawnictwo „Wiedza i Doświadczenie” 2015 r. | ISBN 978-83-7700-111-1 | www.wiedza-i-doswiadczenie.pl

ANDRZEJ GALICA z bokiem
MARSZAŁKA JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO

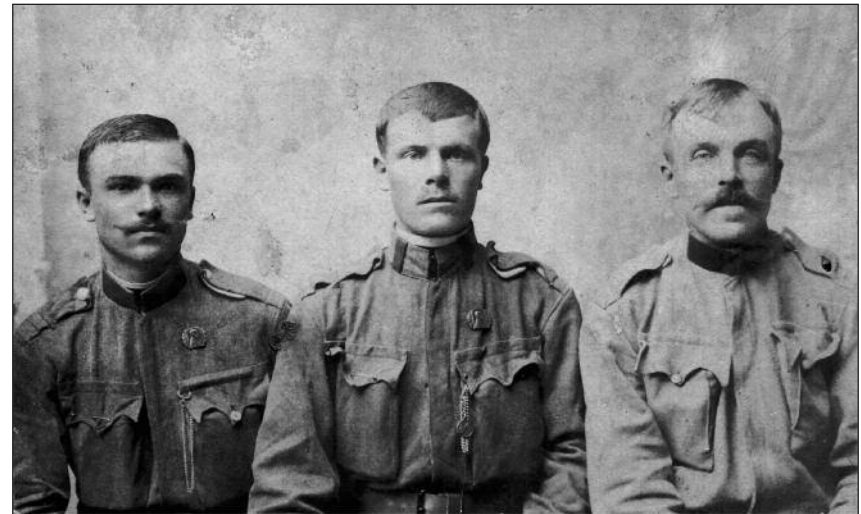

niepodległa

POLSKA
STULICIE ODZYKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

© Wydawnictwo „Wiedza i Doświadczenie” 2015 r. | ISBN 978-83-7700-111-1 | www.wiedza-i-doswiadczenie.pl

ANDRZEJ GALICA (siódmi pierwszy z prawej)
JÓZEF PIŁSUDSKI (siódmi w środku)

niepodległa

POLSKA
STULICIE ODZYKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

© Wydawnictwo „Wiedza i Doświadczenie” 2015 r. | ISBN 978-83-7700-111-1 | www.wiedza-i-doswiadczenie.pl

JÓZEF FURTAK SYMCIK (z lewej)
BRACIA GANDEROWIE FILASI
ANDRZEJ (w środku), **FRANCISZEK** (z prawej)

niepodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

Definowane za Instytut Programu Wiekolegie NIEPODLEGŁOŚCI na lata 2017-2022 w ramach Programu Edukacyjnego „Niepodległa”

JAN PARA MALACINA
(prawdopodobnie) wśród żołnierzy na froncie I wojny światowej

niepodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

Definowane za Instytut Programu Wiekolegie NIEPODLEGŁOŚCI na lata 2017-2022 w ramach Programu Edukacyjnego „Niepodległa”

MICHAŁ GUJC
(z lewej), ur. 1889
Kierownik Szkoły w Białym Dunajcu, organizator
Członnik Komitatu Budowy Kościoła parafialnego.
Od roku 1947 r. był więźniem KL Auschwitz i KL Sachsenhausen.

niepodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

Definowane za Instytut Programu Wiekolegie NIEPODLEGŁOŚCI na lata 2017-2022 w ramach Programu Edukacyjnego „Niepodległa”

JAN GIL
ur. 1890 r.

niepodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

ANDRZEJ I JAN PAWLIKOWSCY IWAŃSCY
z Gliczarowa Górnego
fot. 1915 r.

Ofiarom siostrzeństwa z bractwa Pogorza Wieloletniego NIEPODLEGŁA na lata 2011-2022 w ramach Programu Dobrej Współpracy